

วิธีวิทยาการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Method)

ศาสตราจารย์ ดร.รัตนะ บัวสนธ์*

วิธีวิทยาการวิจัยได้รับการนำมาใช้ในฐานะที่เป็นเครื่องมือสร้างองค์ความรู้ และแสวงหาข้อเท็จจริง สำหรับการปรับปรุงพัฒนางาน วิธีวิทยาการวิจัยเป็นศาสตร์ที่มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านองค์ความรู้ (Body of Knowledge) คำศัพท์เฉพาะ (Technical Term) และวิธีการที่ใช้สืบค้นและสังเคราะห์ความรู้ (Method of Inquiry Knowledge) ในด้านวิธีการสืบค้นสังเคราะห์ความรู้ นั้นได้มีพัฒนาการมาตามลำดับ จากเทคนิควิธีที่อยู่บนพื้นฐานทางปรัชญาในการค้นหาความรู้ ความจริง เชิงกระแเดียว คือ วิธีวิทยาการเชิงคุณภาพ (Qualitative Methodology) วิธีวิทยาการเชิงปริมาณ (Quantitative Methodology) จนถึงวิธีเชิงผสมผสาน (Mixed Method) ซึ่งเป็นเทคนิควิธีการค้นหาความรู้ ความจริงเชิงกระแเดียวที่ได้รับความนิยมในทศวรรษนี้

มโนทัศน์พื้นฐาน (Basic Concepts)

การวิจัยเป็นกระบวนการมุ่งหาข้อเท็จจริงเพื่อตอบปัญหาการวิจัย โดยการดำเนินการภายใต้วิธีเชิงปริมาณ คุณภาพ และทั้งปริมาณควบคู่กับคุณภาพที่เรียกว่าวิธีเชิงผสมผสาน แต่ละวิธีการวิจัยมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

การวิจัยโดยใช้วิธีวิทยาเชิงปริมาณ

การวิจัยโดยใช้วิธีวิทยาเชิงปริมาณเป็นการวิจัยกระแสหลักที่ได้รับการยอมรับและนำมาใช้แสวงหาความรู้ในวงวิชาการ ลักษณะสำคัญของวิธีวิทยาเชิงปริมาณในการดำเนินการนั้น มีขั้นตอนดังนี้ 1) การกำหนดกรอบแนวคิด (ได้จากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง) ในการศึกษา 2) การกำหนดสมมุติฐานนิยามตัวแปรหรือประเด็นที่จะทำการศึกษา 3) การสร้างหรือเลือกใช้เครื่องมือวิธีการเก็บข้อมูล 4) การเก็บข้อมูลตามตัวแปรหรือประเด็นนั้น ๆ 5) การตรวจให้คะแนนหรือกำหนดค่าตัวเลขให้ข้อมูล 6) การวิเคราะห์ด้วยวิธีทางสถิติ ดีความ สรุปผล การทดสอบมาตรฐาน ซึ่งจะนำไปสู่การได้ความรู้ความจริง และอยู่ในรูปของกฎ (Law) ต่อไป

ลักษณะสำคัญของวิธีวิทยาเชิงปริมาณเป็นวิธีที่แสวงหาความรู้ความจริงตามหลักของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) โดยใช้หลักตรรกะแบบนิรนัย (Deductive) เป็นเครื่องมือลงสรุปตีความข้อ เป็นการค้นหาความจริงโดยมีกรอบแนวคิดหรือกรอบเชิงทฤษฎีเป็นตัวกำหนด การตั้งสมมุติฐานเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางเก็บรวบรวมข้อมูล ทำการทดสอบสมมุติฐานซึ่งนิรนัยมาจากทฤษฎีว่าเป็นไปตามที่ตั้งไว้หรือไม่อย่างไร

การวิจัยที่ดำเนินการภายใต้วิธีวิทยาการเชิงคุณภาพ

การดำเนินงานวิจัยที่ใช้วิธีวิทยาการเชิงคุณภาพในศาสตร์ทางการศึกษาและสังคมนั้น เป็นการวิจัยกระแสรอง จากวิธีวิทยาการเชิงปริมาณเกิดขึ้นประมาณ ค.ศ.1960 วิธีวิทยาการเชิงคุณภาพได้รับการพัฒนาในฐานะเป็นวิชาชีพที่ใช้ค้นหาความรู้ความจริงของกลุ่มนักวิชาการด้านมานุษยวิทยา (Anthropologist) นักสังคมวิทยา (Sociologist)

* ศาสตราจารย์, ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ จังหวัดพิษณุโลก

และนักชาติพันธุ์วรรณา (Ethnologist) การนำวิธีวิทยาการเชิงคุณภาพมาใช้เป็นเครื่องมือศึกษาหาความรู้ในระยะแรก ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ไม่ว่าจะเป็นประเด็นเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือทั้งในตัวของนักวิจัย นักประเมิน และผลที่ได้รับ ตลอดจนกระบวนการดำเนินงานค่อนข้างไม่เป็นปรนัย ในปัจจุบัน วิธีวิทยาการเชิงคุณภาพได้รับการยอมรับในการนำมาใช้เป็นเครื่องมือหรือวิธีการแสวงหาความรู้ความจริงในวงวิชาการ วิชาชีพต่าง ๆ อย่างแพร่หลายแทบทุกสาขาวิชา

การดำเนินการวิจัยที่ใช้วิธีวิทยาการเชิงคุณภาพสำหรับการศึกษาความรู้ความรู้นั้น เมื่อนักวิจัยหรือนักประเมินมีความสงสัยใคร่รู้คำตอบ (หรือปัญหาการวิจัย) ก็จะมีการดำเนินงานเพื่อหาคำตอบตามลำดับได้แก่ 1) การสังเกตเก็บรวบรวมข้อมูล 2) การวิเคราะห์จัดหมวดหมู่ข้อมูล 3) การสร้างข้อสรุปเชิงอุปนัยจากข้อมูล 4) ความรู้ความจริงที่จัดหมวดหมู่หรือทฤษฎีจากพื้นที่ ในการดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีวิทยาการเชิงคุณภาพนั้น ตัวนักวิจัยหรือนักประเมินก็คือเครื่องมือเก็บข้อมูล เทคนิควิธีที่ใช้เก็บข้อมูลมักใช้การสังเกต การสัมภาษณ์ เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วก็ทำการวิเคราะห์สร้างข้อสรุปด้วยการให้เหตุผลแบบอุปนัยจากข้อมูลให้เป็นความรู้ความจริงที่มีลักษณะร่วมกันหรือเป็นแบบแผนที่เรียกกันว่า ทฤษฎีจากพื้นที่ (หรือบางทีก็เรียกว่าทฤษฎีฐานราก) ซึ่งทฤษฎีดังกล่าวนี้มีความเป็นจริงภายใต้บริบทหรือโครงสร้างทางสังคมชุมชนหนึ่ง ๆ และอาจแปรเปลี่ยนไปได้ตามบริบทของตัวบุคคลและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ในการทำวิจัยและประเมินด้วยวิธีวิทยาการเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์สำคัญคือเพื่อพรรณนา และอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมหรือพฤติกรรมส่วนบุคคลที่เกิดขึ้น รวมทั้งเพื่อค้นหาหรือรวบรวมความสัมพันธ์ทางปรากฏการณ์ย่อย ๆ ภายใต้ปรากฏการณ์ที่ทำการศึกษานั้น ทั้งนี้การเขียนรายงานผลวิจัยและประเมินจะมีลักษณะการเขียนแบบพรรณนา เล่าเรื่องที่เกิดขึ้นโดยอาจมีการยกคำพูดหรือข้อความต่าง ๆ ที่ได้จากการเก็บในภาคสนามรวมทั้งภาพถ่ายจากภาคสนามสอดแทรกเข้ามาในรายงานเป็นระยะ ๆ ด้วย

หลังจากที่วิธีวิทยาการทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพต่างก็ได้รับการนำมาใช้แสวงหาความรู้ความจริงในสิ่งที่นักวิจัยสนใจใคร่รู้คำตอบในลักษณะที่ต่างคนต่างใช้หรือใช้ตามจุดยืนทางวิทยาการว่าวิธีวิทยาการแบบใดจะดีกว่าอีกแบบ อาจเรียกว่าเป็นการใช้วิธีวิทยาการในเชิงสายเดี่ยว (Single Main Stream) มาเป็นระยะเวลายาวนานพอสมควร นักวิจัยและนักประเมินกลุ่มหนึ่งก็เริ่มมีการกล่าวถึงการนำเอาวิธีวิทยาการทั้งสองมารวมแสวงหาความรู้ความจริงในสิ่งที่สงสัยเพื่อจะให้ได้คำตอบลึกซึ้งครอบคลุมมากขึ้น ซึ่งเป็นการจุดกระแสคู่ของวิธีการ (Two Main Stream) ที่ใช้ในการวิจัยและประเมินจนกระทั่งได้รับการยอมรับนำมาใช้อย่างกว้างขวางในปัจจุบัน นั่นคือวิธีการเชิงผสมผสาน (Mixed method)

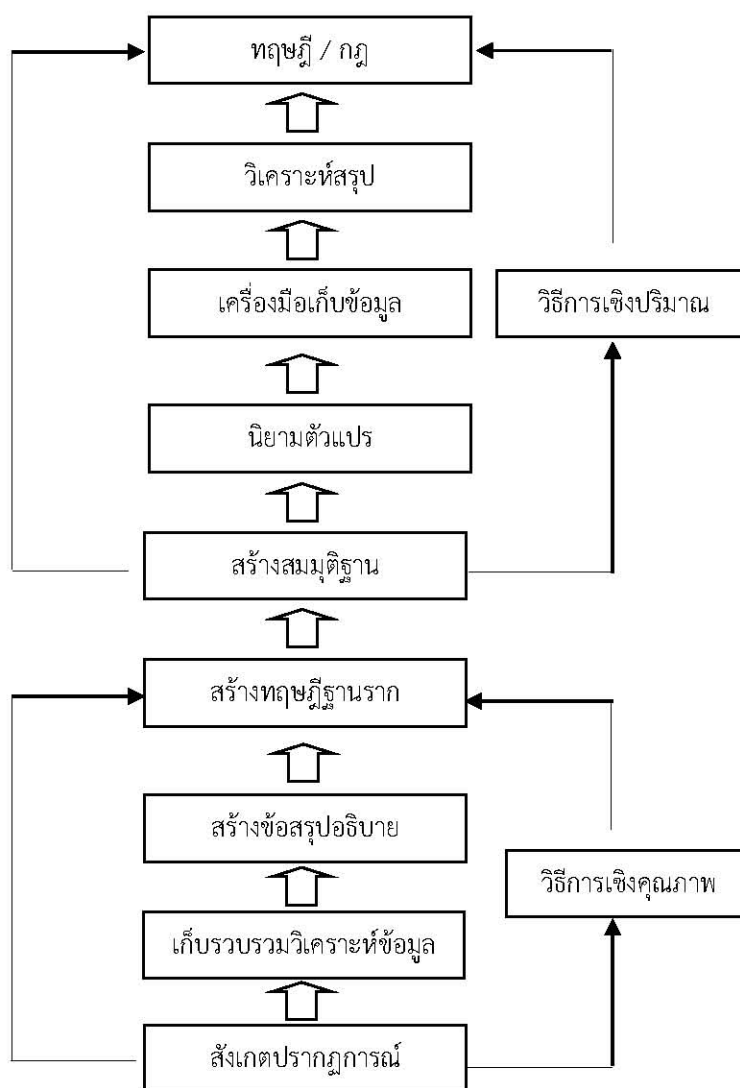
วิธีการเชิงผสมผสาน (Mixed Method)

วิธีการเชิงผสมผสาน หมายถึง การดำเนินงานวิจัยในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือระหว่างขั้นตอนภายในเรื่องเดียวกัน หรือในเรื่องเดียวกันแต่กระทำในลักษณะต่อเนื่องกันโดยใช้เทคนิควิธีดำเนินงานเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

จากความหมายดังกล่าวนี้มีประเด็นต้องอธิบายขยายความในสองประเด็น กล่าวคือ ประเด็นแรก วิธีการเชิงผสมผสาน หมายถึง การผสมผสานในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือระหว่างขั้นตอนภายในเรื่องเดียวกัน ในประเด็นนี้ก็หมายความว่าในงานวิจัยเรื่องหนึ่ง ๆ อาจใช้เทคนิควิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพร่วมกันดำเนินงานในขั้นตอนหนึ่ง ๆ เช่น ขั้นตอนการเก็บข้อมูลต่างก็ใช้วิธีการและเครื่องมือเก็บข้อมูลที่เป็นแบบสอบถาม แบบทดสอบ (ซึ่งเป็นเครื่องมือเชิงปริมาณและใช้การสังเกต การสัมภาษณ์ (ซึ่งเป็นวิธีการเชิงคุณภาพ) หรือใช้เทคนิควิธีเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพร่วมกันดำเนินงาน ในระหว่างขั้นตอน เช่น ในขั้นตอนการเก็บข้อมูลอาจเก็บข้อมูลมาด้วยวิธีการสังเกต สัมภาษณ์ เมื่อถึงขั้นการวิเคราะห์ข้อมูลก็ทำการจัดกลุ่มจำแนกข้อมูล แง่มุมเป็นความถี่ แล้วใช้วิธีวิเคราะห์ด้วยเทคนิคทางสถิติ เป็นต้น ส่วนประเด็นที่สอง วิธีการเชิงผสมผสาน หมายถึง การผสมผสานในเรื่องเดียวกันแต่กระทำในลักษณะต่อเนื่อง แยกจากกัน ในประเด็นนี้ก็หมายความว่า ในการดำเนินงานวิจัยเรื่องหนึ่ง ๆ อาจจะใช้วิธีการเชิงปริมาณดำเนินงานก่อนจนกระทั่งแล้วเสร็จจึงใช้วิธีการเชิงคุณภาพดำเนินงานภายหลัง เพื่อเป็นการศึกษาหาคำตอบในกรณี

เฉพาะ หรืออาจจะเริ่มต้นด้วยการใช้วิธีการเชิงคุณภาพดำเนินงานก่อน เพื่อหาคำตอบจากกรณีเฉพาะ หลังจากนั้น จึงใช้วิธีการเชิงปริมาณทำการศึกษาคำตอบในภาพกว้างกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลขนาดใหญ่ ถ้ากระทำลักษณะดังกล่าวนี้ ก็เป็นการดำเนินงานแบบต่อเนื่องกันระหว่างวิธีการทั้งสอง แต่ถ้ากระทำในลักษณะคู่ขนานแยกจากกันก็คือ เริ่มต้น ศึกษาหาคำตอบไปพร้อม ๆ กันระหว่างวิธีการทั้งสอง แล้วนำผลคำตอบที่ค้นหาได้มาสรุปตีความร่วมกัน เป็นต้น

ลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงผสมผสานนอกจากจะแสดงให้เห็นจากการให้ความหมาย และอธิบายเพิ่มเติมตามที่กล่าวมาแล้วนั้น ถ้าหากจะพิจารณาในแง่ของกระบวนการดำเนินงานได้ตามแผนภาพดังนี้

จากแผนภาพ เริ่มต้นจากการสังเกตศึกษาปรากฏการณ์ เก็บรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูล สร้างข้อสรุปอธิบาย ปรากฏการณ์ สร้างทฤษฎี (ฐานราก หรือจากพื้นที่) ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นการหาคำตอบ ความรู้โดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์แบบอุปนัย (Induction) อันเป็นลักษณะของวิธีการเชิงคุณภาพ ในทางตรงกันข้าม นักวิจัยก็อาจเริ่มกระบวนการดำเนินงานจากการอาศัยทฤษฎีเป็นกรอบการสร้างสมมุติฐาน นิยามตัวแปร สร้างเครื่องมือวัดค่าตัวแปร เก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล สร้างข้อสรุปยืนยันหรือปฏิเสธสมมุติฐาน สร้างทฤษฎี (หรือกฎ) ซึ่งทั้งหมดนี้ก็เป็นการศึกษาหาคำตอบ ความรู้โดยอาศัย วิธีการทางวิทยาศาสตร์แบบนิรนัย (Deductive) อันเป็นลักษณะของวิธีการเชิงปริมาณ

การออกแบบแผนการดำเนินการวิจัยเชิงผสมผสาน

การดำเนินงานวิจัยที่กระทำในลักษณะของวิธีการเชิงผสมผสานระหว่างวิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพสามารถออกแบบแผน (Design) ดำเนินงานได้หลายแบบซึ่งจะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไป แต่ก่อนที่จะลงลึกในรายละเอียดเกี่ยวกับแบบแผนการวิจัยเชิงผสมผสานจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้สัญลักษณ์ของวิธีการเชิงผสมผสานไว้ก่อนเป็นเบื้องต้นตามที่ Morse (2003 : 189-208) เป็นผู้กำหนดและให้ความหมายของสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในวิธีการเชิงผสมผสานไว้ดังนี้

1. QUAL หมายถึง วิธีการเชิงคุณภาพเป็นวิธีการหลักหรือวิธีการเด่น
2. QUAN หมายถึง วิธีการเชิงปริมาณเป็นวิธีการหลักหรือวิธีการเด่น
3. qual หมายถึง วิธีการเชิงคุณภาพเป็นวิธีการรอง
4. quan หมายถึง วิธีการเชิงปริมาณเป็นวิธีการรอง
5. → หมายถึง การดำเนินงานวิจัยหรือประเมินที่ดำเนินการตามลำดับต่อเนื่องกัน
6. + หมายถึง การดำเนินงานวิจัยหรือประเมินที่ดำเนินการไปพร้อม ๆ กัน

จากสัญลักษณ์และความหมายดังกล่าวนี้เมื่อนำมาผนวกเข้าด้วยกันก็จะทำให้ได้ลักษณะการผสมผสานวิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพสำหรับดำเนินการวิจัยได้ดังนี้ (Morse 2003 : 197)

ก. กรณีที่ใช้วิธีการเชิงคุณภาพเป็นหลักหรือเป็นวิธีการขับเคลื่อนดำเนินการ ได้แก่

1. QUAL + qual หมายถึง ใช้วิธีการเชิงคุณภาพดำเนินการศึกษาคำตอบไปพร้อม ๆ กันทั้งสองกรณีโดยที่กรณีหนึ่งเป็นกรณีหลักหรือเป็นวิธีที่ใช้ศึกษาในภาพรวมทั้งหมดแต่เมื่อเจาะลึกศึกษาบางประเด็นก็ใช้วิธีการเชิงคุณภาพทำการศึกษาดูด้วยเช่นกัน ลักษณะการผสมผสานเช่นนี้ในส่วนตัวผู้เขียนเห็นว่าถ้าจะว่าไปแล้วก็คือการดำเนินงานวิจัยหรือประเมินโดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพนั่นเอง ไม่ควรจะเรียกว่าวิธีการเชิงผสมผสาน

2. QUAL → qual หมายถึง ใช้วิธีการเชิงคุณภาพดำเนินการศึกษาคำตอบอย่างต่อเนื่องตามลำดับทั้งสองกรณี โดยที่วิธีการเชิงคุณภาพใช้ศึกษาคำตอบในกรณีแรกเป็นวิธีการหลัก และใช้วิธีการเชิงคุณภาพศึกษาคำตอบในกรณีหลังต่อเนื่องจากผลการศึกษามาจากกรณีแรก ซึ่งวิธีการเชิงคุณภาพที่ใช้ศึกษาคำตอบหลังจัดเป็นกรณีรอง ลักษณะการผสมผสานแบบนี้ก็เป็นการดำเนินงานวิจัยและประเมินเชิงคุณภาพนั่นเอง

3. QUAL + quan หมายถึง ใช้วิธีการเชิงคุณภาพดำเนินการศึกษาคำตอบไปพร้อม ๆ กันกับวิธีการเชิงปริมาณแต่มีวิธีการเชิงคุณภาพเป็นวิธีการหลักในการสรุปค้นหาคำตอบ

4. QUAL → quan หมายถึง ใช้วิธีการเชิงคุณภาพดำเนินการศึกษาคำตอบก่อนแล้วจึงใช้วิธีการเชิงปริมาณศึกษาคำตอบต่อเนื่องภายหลัง โดยที่วิธีการเชิงคุณภาพเป็นวิธีการหลัก และใช้วิธีการเชิงปริมาณเป็นวิธีการรอง

ข. กรณีที่ใช้วิธีการเชิงปริมาณเป็นหลักหรือเป็นวิธีการขับเคลื่อนดำเนินการ ได้แก่

1. QUAN + quan หมายถึง ใช้วิธีการเชิงปริมาณดำเนินการศึกษาคำตอบไปพร้อม ๆ กันทั้งสองกรณีโดยที่มีการใช้วิธีการเชิงปริมาณที่ทำการวิจัยหรือประเมินในกรณีหนึ่งเป็นวิธีการหลักและการใช้วิธีการเชิงปริมาณที่ทำการวิจัยหรือประเมินอีกกรณีหนึ่งเป็นวิธีการรอง ซึ่งลักษณะการผสมผสานเช่นนี้ ถ้าจะว่าไปแล้วก็คือการดำเนินงานวิจัยหรือประเมินเชิงปริมาณนั่นเอง

2. QUAN → quan หมายถึง ใช้วิธีการเชิงปริมาณดำเนินงานศึกษาหาคำตอบหรือดำเนินงานวิจัยหรือประเมินสองกรณีต่อเนื่องกันตามลำดับ โดยในกรณีแรกใช้วิธีการเชิงปริมาณเป็นวิธีการหลักในการดำเนินงานเมื่อได้คำตอบแล้วก็ทำการศึกษาหาคำตอบอย่างต่อเนื่องโดยใช้วิธีการเชิงปริมาณอีกเช่นกันแต่จัดให้เป็นวิธีการรองนั่นคือ ใช้ผลจากการศึกษาครั้งแรกเป็นหลัก เช่นเดียวกัน ลักษณะการผสมผสานลักษณะนี้ผู้เขียนก็เห็นว่าเป็นการดำเนินงานวิจัยและประเมินเชิงปริมาณนั่นเอง

3. QUAN + qual หมายถึง การดำเนินงานวิจัยหรือประเมินที่ใช้วิธีการเชิงปริมาณและวิธีการเชิงคุณภาพกระทำไปพร้อม ๆ กัน โดยใช้วิธีการเชิงปริมาณเป็นวิธีการหลักในการศึกษาหาคำตอบและใช้วิธีการเชิงคุณภาพเป็นวิธีการรองในการศึกษาหาคำตอบเสริมจากวิธีการเชิงปริมาณ

4. QUAN → qual หมายถึง การดำเนินงานวิจัยหรือประเมินที่ใช้วิธีการเชิงปริมาณและวิธีการเชิงคุณภาพทำการศึกษาหาคำตอบอย่างต่อเนื่องกัน โดยเริ่มจากการใช้วิธีการเชิงปริมาณเป็นวิธีการหลัก และใช้วิธีการเชิงคุณภาพเป็นวิธีการรอง

แบบแผนการวิจัยเชิงผสมผสาน

แบบแผนการวิจัยเชิงผสมผสานมีผู้นำเสนอไว้หลายแบบ และเรียกชื่อแตกต่างกัน ในบทความนี้ ผู้เขียนจึงได้แบ่งแบบแผนการวิจัยเชิงผสมผสานขึ้นใหม่ โดยปรับประยุกต์จากการแบ่งแบบแผนการวิจัยของ Creswell และ Clark (2007 : 58-79) ดังนี้

ก. แบบแผนเชิงผสมผสานแบบสามเส้า (The Triangulation Design) เป็นแบบแผนการวิจัยเชิงผสมผสานที่ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณในการดำเนินงานวิจัย หรือศึกษาหาคำตอบในเรื่องใด ๆ ในระยะเวลาเดียวกันเพียงระยะเดียว (One Phase) และให้น้ำหนักความสำคัญเท่า ๆ กัน เพื่อที่จะให้ได้ข้อมูลที่แตกต่างกันแต่ส่งเสริมเติมเต็มซึ่งกันและกันแล้วนำคำตอบ ข้อค้นพบที่ได้มาสรุปตีความร่วมกันและถือว่าสิ้นสุดในการดำเนินงานวิจัยเรื่องนั้น ๆ

ข. แบบแผนเชิงผสมผสานแบบรองรับภายใน (The Embedded Design) เป็นแบบแผน ทั้งที่เป็นการศึกษาระยะเดียว (One-phase Study) และสองระยะ (Two-phase Study) ต่อเนื่องกันที่มีการจัดให้วิธีการวิจัยแบบหนึ่งทำหน้าที่เป็นวิธีการหลักและให้วิธีการวิจัยอีกแบบหนึ่งทำหน้าที่เป็นวิธีการรองและทำการศึกษาหาคำตอบต่างประเด็นกันในระยะเวลาเดียวกัน หรือต่อเนื่องกัน ซึ่งต่างจากแบบแผนสามเส้าเพราะแบบแผนสามเส้าเน้นสถานภาพของวิธีการวิจัยทั้งสองวิธีมีเท่า ๆ กัน และยังทำการศึกษาในประเด็นเดียวกันในระยะเดียวกัน ในขณะที่แบบแผนรองรับภายในนอกจากจะมีวิธีการหลักและวิธีการรองแล้วยังศึกษาหาคำตอบต่างประเด็นกันโดยหวังว่าคำตอบที่ได้จากการศึกษาด้วยวิธีการรองสามารถนำไปช่วยเพิ่มเติมความสมบูรณ์ของผลที่ได้จากวิธีการหลักอีกด้วย ซึ่งโดยทั่ว ๆ ไปแล้วการใช้วิธีการใดเป็นวิธีการหลักหรือวิธีการรองก็ขึ้นอยู่กับจุดเน้นตามวัตถุประสงค์การวิจัยครั้งนั้น ๆ เป็นสำคัญ

ค. แบบแผนเชิงอธิบาย (The Explanatory Design) การวิจัยเชิงผสมผสานที่ใช้แบบแผนการวิจัยที่เรียกว่าแบบแผนเชิงอธิบายนี้จะเป็นแบบแผนเชิงผสมผสานแบบสองระยะต่อเนื่องกัน (Two-Phase Mixed Methods Design) ที่เริ่มต้นการศึกษาระยะแรกด้วยวิธีการเชิงปริมาณก่อนเสมอแล้วจึงตามด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ

ง. แบบแผนเชิงสำรวจบุกเบิก (The Exploratory Design) แบบแผนการวิจัยเชิงผสมผสานที่เรียกว่า แบบแผนเชิงสำรวจบุกเบิกนี้ จัดเป็นแบบแผนการวิจัยสองระยะต่อเนื่องกัน เช่นเดียวกับแบบแผนเชิงอธิบายที่กล่าวก่อนหน้านี้นี้ แต่แบบแผนการวิจัยเชิงสำรวจบุกเบิกจะเริ่มต้นด้วยการใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพก่อนเสมอ แล้วจึงค่อยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณศึกษาตามหลัง แบบแผนเชิงสำรวจบุกเบิกนิยม ใช้ค้นหาตัวแปรหรือสร้างกรอบทฤษฎีสำหรับการวิจัย ตลอดจนการพัฒนาเครื่องมือสำหรับวัดตัวแปรต่าง ๆ

หลักการตัดสินใจเลือกแบบแผนการวิจัยเชิงผสมผสาน

จากแบบแผนการวิจัยเชิงผสมผสานที่กล่าวในหัวข้อผ่านมาเมื่อนักวิจัยจะเลือกใช้หรือออกแบบแผนการวิจัยเช่นไรนั้น มีหลักเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาดังต่อไปนี้

1. ระยะเวลา (Timing) คือ การพิจารณาตัดสินใจว่าแบบแผนวิจัยที่ดำเนินการนั้น มีลักษณะการดำเนินงานแบบพร้อม ๆ กัน หรือเป็นไปตามลำดับก่อนและหลัง ระหว่างวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ
2. น้ำหนักความสำคัญ (Weighting) เป็นการพิจารณาให้ความสำคัญกับวิธีการวิจัยทั้งสองวิธีว่าจะมีความสำคัญหรือมีสถานภาพเท่าเทียมกัน หรือเป็นแบบให้น้ำหนักความสำคัญไม่เท่ากัน หรือที่เรียกว่า สถานภาพหลักและสถานภาพรอง
3. การผสมผสาน (Mixing) กรณีนี้คือการพิจารณาตัดสินใจว่าจะเลือกวิธีการผสมผสานระหว่างวิธีการเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณในขั้นตอนใด ซึ่งก็มีหลักการผสมผสาน 3 ลักษณะ ได้แก่
 - 3.1 การควบรวมชุดข้อมูล (Merging Data Set) ซึ่งสามารถกระทำได้สองลักษณะคือ การรวบรวมข้อมูลสองชุด (ข้อมูลเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ) เข้าด้วยกันในขั้นตอนระหว่างการวิเคราะห์ข้อมูล หรือในขั้นตอนระหว่างการทำสรุปผลการวิจัย
 - 3.2 การจัดข้อมูลรองรับภายในระดับแบบแผนการวิจัย (Embedding Data at the Design Level) คือการตัดสินใจว่าจะให้ข้อมูลชุดใดเป็นข้อมูลรองรับอยู่ภายในข้อมูลอีกชุดหนึ่งระหว่างข้อมูลเชิงคุณภาพและข้อมูลเชิงปริมาณโดยอาจจะเป็นการรองรับในลักษณะที่เก็บข้อมูลไปพร้อม ๆ กันหรือเก็บข้อมูลต่อเนื่องกันก็ได้
 - 3.3 เชื่อมต่อจากการวิเคราะห์ข้อมูลไปสู่การเก็บข้อมูล (Connecting from Data Analysis to Data Collection) หมายถึง การตัดสินใจเลือกที่จะอาศัยผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้ด้วยวิธีการหนึ่งไปใช้สำหรับวางแผนดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยอีกวิธีการหนึ่ง (เช่น ใช้ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงปริมาณไปสู่การวางแผนเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ หรือในทำนองกลับกันใช้ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงคุณภาพไปสู่การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นต้น)

จุดเด่น และจุดด้อย ของการวิจัยเชิงผสมผสาน

จุดเด่น

ความสมบูรณ์ของงานวิจัยและความสอดคล้องกับความเป็นจริง เนื่องจากการวิจัยเชิงผสมผสานเป็นแบบแผนที่สอดคล้องกับปัญหาการวิจัยที่ต้องการคำตอบที่ลุ่มลึกซึ่งนักวิจัยหน้าใหม่ ๆ มีแบบแผนที่มีประสิทธิภาพที่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งสองแบบ (ข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ) ในระยะเวลาเดียวกันและกระทำเพียงช่วงเดียวเท่านั้นจึงทำให้เป็นที่นิยมใช้วิธีการเชิงผสมผสานอย่างกว้างขวาง

จุดด้อย

ความเชี่ยวชาญของผู้วิจัยและระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย ในประเด็นนี้ต้องอาศัยความพยายามและความชำนาญของผู้วิจัยเป็นอย่างมาก เนื่องจากแบบแผนนี้ให้น้ำหนักความสำคัญของการใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพในการดำเนินงาน ซึ่งเป็นการยากที่จะบูรณาการข้อมูลหรือผลการวิจัยสองชุดที่มีความแตกต่างกันให้เข้ากันได้ อย่างกลมกลืน มีความหมายเป็นไปในทางเดียวกัน นักวิจัยจำเป็นต้องออกแบบการวิจัยที่ซึ่งให้ได้ผลการวิจัยจากวิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพภายใต้นิยามหรือการให้นิยามเดียวกัน นั่นคือการนิยามสิ่งหรือปรากฏการณ์ที่จะทำการศึกษานั้นครอบคลุมผลที่ได้จากวิธีการทั้งสอง ซึ่งทำให้งานวิจัยใช้เวลานานขึ้นอีกด้วย

บรรณานุกรม

รัตน์ะ บัวสนธิ์. ปรัชญาวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

Creswell, J. W., and V. L. Clark. **Designing and Conducting Mixed Methods Research.**

Thousand Oaks, CA : Sage Publications, 2007.

Maxwell, J. A., and D. M. Loomis. "Mixed Methods Design: An Alternative Approach". In A. Tashakkori and C. Teddlie (Eds.) **Handbook of Mixed Methods in Social and Behavioral Research.** pp. 241-271. Thousand Oaks. CA : Sage Publication, 2003.

Morgan, D. L. (1998). "Practical Strategies for Combining Qualitative and Quantitative Methods : Applications to Health Research," In **Qualitative Health Research.** 8,3 (1998) : 362-376.

Morse, J.M. "Approaches to Qualitative–Quantitative Methodological Triangulation," **Nursing Research** 40 (1991) : 120-123.

Sandelowski, M. "Combining Qualitative and Quantitative Sampling, Data Collection, and Analysis Techniques in Mixed – Methods Studies," **Research in Nursing and Health** 23 (2000) : 246-255.